

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedAgogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саитхамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitda telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarning moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М. Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish Xamidova Z. U.	495
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati..... Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	501
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi..... Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	505
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish..... Shaymatova Nargiza Ashurovna	511
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari..... Shodmonova Odina G'ofur qizi	516
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili..... Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	520
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati..... Eldor Uskanov	525
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari Yusupova Jamila Karamatdinovna	530
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida) Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	534
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash..... Sobirov Azizbek Avzbekovich	541
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari..... Gadaev Ismat Yadgarovich	548
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	551
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari..... Kobilova Nasiba Xurramovna	554
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	561
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market..... Musyeva Shoira Azimovna	566
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi..... Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	570
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish..... Rashidova Xadicha Tursunalievna	575
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari Raxmanov Mexridin Sindarovich	581
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba..... Tashmatov Rustam Xusanovich	586
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	592
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti..... Zilola Jumanova	595
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан Абдуллоев Фуркат Олимджонович	602
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана..... Кадиров Алишер Исмаилович	607
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов Раупов Жамшид Рашидович	611

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abduraimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонов Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdiqulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdiqulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

QISHLOQ XO'JALIGI TARMOG'INING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI VA UNDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNI STATISTIK BAHOLASH

Zakirova Umida Maxamadaminovna

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent davlat
iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimiz qishloq, o'rmon va baliqchilik tarmog'ining tarkibiy-tuzilmaviy holati statistik tahlil qilingan. Shuningdek, qishloq xo'jaligi tarmog'ida kuzatilayotgan tarkibiy o'zgarishlar va tarmoqning asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlaridagi dinamik o'zgarishlarning qonuniyatlari zamonaviy statistik usullarda kompleks tahlil qilish orqali kelgusi davrlar uchun qishloq xo'jaligi iqtisodiyotiga ta'sir qiluvchi omillarni statistik baholash yo'llari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Xususan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishning iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilash va ko'p omilli statistik tahlil qilish bo'yicha ilmiy takliflar, tarmoqdagi sohalarni yanada takomillashtirishni makro va mezo miqyosda iqtisodiy-statistik tahlil qilishning nazariy jihatlarini atroflicha bayon qilingan.

Kalit so'zlar: agrar islohotlar, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar, qishloq xo'jaligi, qishloq xo'jaligi mahsuloti, tarkibiy o'zgarishlar, statistik ko'rsatkichlar tizimi, iqtisodiy-statistik tahlil, statistik usullar, dinamik qatorlari, iqtisodiy indekslar tahlili.

Abstract: This article presents a statistical analysis of the structural state of the country's agriculture, forestry and fisheries. Also, the structural changes observed in the agricultural sector and the patterns of dynamic changes in the main economic indicators of the industry are scientifically substantiated through a comprehensive analysis using modern statistical methods, a statistical assessment of factors affecting the agricultural economy for future periods. In particular, scientific proposals for improving the economic indicators of agricultural production and multifactor statistical analysis, theoretical aspects of economic and statistical analysis on the macro- and mesoscale for further improving the industry network are presented in detail.

Key words: agrarian reforms, socio-economic processes, agriculture, agricultural products, structural changes, system of statistical indicators, economic and statistical analysis, statistical methods, time series, analysis of economic indicators.

Аннотация: В данной статье представлен статистический анализ структурного состояния сельского, лесного и рыбного хозяйства страны. Также научно обоснованы структурные изменения, наблюдаемые в аграрном секторе, и закономерности динамического изменения основных экономических показателей отрасли, путем комплексного анализа с использованием современных статистических методов, статистической оценки факторов, влияющих на экономику сельского хозяйства на будущие периоды. В частности, подробно изложены научные предложения по улучшению экономических показателей сельскохозяйственного производства и многофакторного статистического анализа, теоретические аспекты экономико-статистического анализа на макро- и мезомасштабе дальнейшего совершенствования отраслевой сети.

Ключевые слова: аграрные реформы, социально-экономические процессы, сельское хозяйство, сельскохозяйственная продукция, структурные изменения, система статистических показателей, экономико-статистический анализ, статистические методы, динамические ряды, анализ экономических показателей.

KIRISH

Jahon mamlakatlarida agrar sohada amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning maqsadi ushbu mamlakatda yuqori samaradorlikka va raqobatbardoshlik darajasiga ega bo'lgan qishloq xo'jaligini shakllantirishga ustivorlik qaratilmoqda. Jumladan, hukumat tomonidan agrar soha tarmoqlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qishloq xo'jaligida faoliyat olib borayotgan iqtisodiy subyektlarning daromadlarini rag'batlantirish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotishda narx siyosatini ishlab chiqish, ishlab chiqaruvchilarning ma'lum bir xarajatlarini qoplash maqsadida subsidiyalar ajratish, ularga soliq imtiyozlari, imtiyozli shartlar asosida ishlab chiqarish kreditlari ajratish, ayrim turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari uchun proteksionizm siyosatini qo'llash kabi cho-

ra-tadbirlar shular jumlasidandir. AQSh, Kanada, Braziliya, Rossiya, Xitoy va Yevropa ittifoqining ayrim mamlakatlarida shu usulda qishloq xo'jaligini qo'llab-quvvatlash va uning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan dasturlarga ustuvorlik qaratilishi natijasida hozirgi kunda dunyo bo'yicha qishloq xo'jaligi mahsulotlarining yirik eksportchilariga aylandilar.

Qishloq xo'jaligi tarmog'i rivojlangan dunyo mamlakatlarining qariyb barchasi iqtisodiy rivojlanishining yuqori cho'qqilariga erishmoqda. Bunga asosiy sabab sifatida fuqarolarning farovonlik darajasining ortishi ularning turli sohalarida samarali faoliyat olib borishlariga juda katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ularni yangiliklarga intilishini rag'batlantiradi hamda bunday holatda inson kapitali kuchli raqobat ta'sirida yuqori ko'rsatkichlarga erishishga intilishini oshiradi. Qishloq xo'jaligi tarmog'i taraqqiyoti tarmoqda ekologik toza mahsulotlar yetishtirish orqali mamlakatda qayta ishlash tizimi rivojlanishiga zamin yaratadi. Bundan tashqari, qishloq aholisi uchun ish o'rinlari sonining ko'payishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida ham agrar sohada tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va diversifikatsiyalashni qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida eksport qilinadigan meva-sabzavotlarning asosiy qismini ishlab chiqaruvchi dehqon xo'jaliklarida mahsulotlarni qayta ishlash va qadoqlash imkoniyatlari cheklanganligi katta yo'qotishlarga olib kelayotganligi, narxlarning mavsumiy keskin o'zgarishi va bozor sharoitlarining barqaror emasligi ham ular faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganligi ko'rsatib o'tilgan¹.

Hozirgi kunda dolzarb vazifalardan bo'lib, dehqon va fermer xo'jaliklarini barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan omillarni bartaraf etish, fermerlik harakatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish, jamiyatda yetakchi kuchga aylanishini ta'minlashga qaratilgan shart-sharoitlarni yaratish, ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash yo'li bilan dehqon va fermerlar daromadini yanada oshirishga qaratilgan masalalarning maqbul yechimlarini topish muhim bo'lib hisoblanadi. Shu bilan birga, Respublikamizda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish jarayonlarini kompleks statistik tahlili, xo'jaliklarning iqtisodiy rivojlanish tendensiyalarini ko'p omilli baholash, hududlar kesimida agrar sektorni rivojlanishidagi muammolar va ularning yechimlari bo'yicha ilmiy takliflar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb va muhim masala hisoblanadi².

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishning samaradorligini oshirish, tarkibiy tuzilmalarini statistik baholash bo'yicha ko'pgina mahalliy va xorijiy olimlar va mutaxassislar tomonidan keng ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, Mamlakatimizning yana bir yetakchi iqtisodchi olimlaridan bo'lgan T. Shodiyev qishloq xo'jaligi tarmog'ini iqtisodiy rivojlantirishning ekonometrik modellarini nazariy va amaliy jihatlarini ilmiy tadqiq etgan³. X. Xo'jaqulovning "Agrar sohada ishlab chiqarish jarayonlarining xo'jalik yuritish shakllari bo'yicha statistik tahlili"⁴ nomli ilmiy maqolasida mamlakatimizda qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirishning o'ziga xos xususiyatlari, ularda xo'jalik yurituvchi subyektlarning tutgan o'rni, xo'jalik toifalari bo'yicha mahsulot ishlab chiqarish darajasi va dinamikasi statistik baholanib, ilmiy xulosalar chiqarilgan. B. Utanovni "Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari faoliyatini samaradorligini ifodalovchi integral ko'rsatkichlar"⁵ mavzusidagi ilmiy maqolasida Respublikamizda ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari faoliyatini tavsiflovchi va ularning iqtisodiy aniqlash va integral ko'rsatkichlar tizimi ilmiy asoslangan holda bayon etilgan. Q. Berdiqulovning "Qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan tarkibiy o'zgarishni statistik tahlili" nomli ilmiy maqolasida mavzuda qishloq xo'jaligini yanada rivojlantirish bo'yicha keyingi yilda qabul qilingan me'yoriy hujjatlar va uning amaliyotga joriy etish jarayonlari, qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan uslubiyotidagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritilgan⁶. Q.X. Jumayevni "Qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirishning iqtisodiy – statistik tahlili" nomli ilmiy maqolasida⁷ mamlakatimizda qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirishning bugungi kundagi holati, tarmoqning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni, ularning asosiy sohalarining xo'jalik faoliyatlari bo'yicha iqtisodiy tahlili hamda tarmoqni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilishi zarur bo'lgan asosiy muammolar va yo'nalishlar bayon etilgan.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-sonli Farmoni. www.lex.uz.

2 U.M. Zakirova. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi tarmog'idagi tarkibiy o'zgarishlar va ularni iqtisodiy-statistik tahlili. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali. 2022-y mart-aprel (№ 00058).

3 Shadiyev T.Sh. Экономические модели развития сельского хозяйства. – Т.: Fan, 1986. – 168 с.

4 Xo'jaqulov X.D. Agrar sohada ishlab chiqarish jarayonlarining xo'jalik yuritish shakllari bo'yicha statistik tahlili // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali, 2014, № 3.

5 Utanov B. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari faoliyatini samaradorligini ifodalovchi integral ko'rsatkichlar // O'zbekiston statistika axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2019 yil 1-son.

6 Berdiqulov Q.G'. Qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan tarkibiy o'zgarishni statistik tahlili // O'zbekiston statistik axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2021-yil, 1-son.

7 Jumayev Q.X. Qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirishning iqtisodiy statistik tahlili // O'zbekiston statistika axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2021 yil 4-son.

Tadqiqotning maqsadi bo'lib, mamlakatimizda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, ulardagi tarkibiy o'zgarishlarni baholash, istiqboldagi yo'nalishlarini belgilash bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hisoblanadi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundaki, Respublikamizda agrar sektorning rivojlanish jarayonlari, ulardagi tarkibiy va tuzilmaviy o'zgarishlarni kompleks statistik tahlilini amalga oshirish va samaradorligini baholash natijasida istiqbol uchun muqobil bo'lgan boshqaruv qarorlarini qabul qilish va asosiy yo'nalishlarini belgilash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tadqiqot jarayonida induksiya va deduksiya, statistik guruhlash, ekspert baholash, ilmiy abstraksiyalash, tahlil va sintez, umumlashtiruvchi ko'rsatkichlar, vaqt qatorlari, iqtisodiy indekslar, statistik jadval va grafiklar kabi usullardan keng foydalanildi.

MUHOKAMA

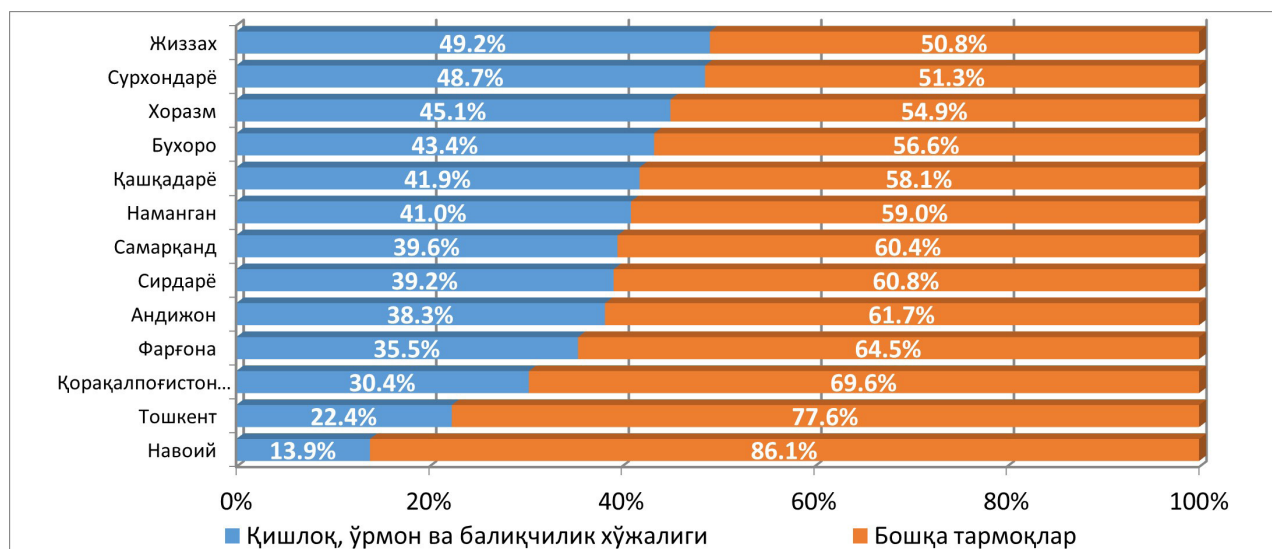
Mamlakatimizning ayrim makroiqtisodiy ko'rsatkichlaridagi dinamik o'zgarishlar tarmoq rivojlanishida o'zaro aloqadorlik jihatlarini tadqiq etishda muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. 2023-yil yakunlariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi YaIMi hajmi joriy narxlarida 1 066 569,0 mlrd. so'mni tashkil etdi va 2022-yil bilan taqqoslaganda 6,0 % ga o'sdi.

Dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmi 426,3 trln. so'mni, shu jumladan, dehqonchilik va chorvachilik, ovchilik va ushbu sohalarda ko'rsatilgan xizmatlar – 411,6 trln. so'mni, o'rmon xo'jaligi – 10,4 trln. so'mni, baliqchilik xo'jaligi – 4,3 trln. so'mni tashkil qildi.

Joriy yil boshiga qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan korxona va tashkilotlar (fermer va dehqon xo'jaliklaridan tashqari) soni – 37 772 birlikni, shundan dehqonchilik va chorvachilik, ovchilik va ushbu sohalarda ko'rsatilgan xizmatlarda – 34 831 birlikni, o'rmon xo'jaligida – 239 birlikni hamda baliqchilik xo'jaligida – 2 702 birlikni tashkil etdi.

NATIJALAR

Hududlar kesimida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi tarmog'ining yalpi hududiy mahsulot (YaHM) tarkibidagi ulushi mamlakat iqtisodiyotida agrar tarmoqning hududlar kesimidagi salmog'ini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi (1-rasm).

1-rasm: Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi tarmog'ining YaHM tarkibidagi ulushi, % da⁸

Yuqoridagi keltirilgan ma'lumotlar asosida shuni aytish mumkinki, 2023-yilning yanvar-dekabr oylari yakunlariga ko'ra, yalpi ichki mahsulot (YaIM) (yalpi qo'shilgan qiymat (YaQQ)) tarkibida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligining ulushi 24,3 % ni tashkil qildi.

Yalpi hududiy mahsulot tarkibida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligining ulushini hududlar kesimida tahlil qilar ekanmiz, eng yuqori ulush Jizzax viloyatiga (49,2 %) to'g'ri kelsa, aksincha kam ulushga ega hududga Navoiy viloyatini (13,9 %) keltirib o'tish mumkin.

8 www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

2023-yil yakunlariga ko'ra, qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida 4,1 % (2022 yilda – 3,6 %) darajasida ijobiy o'sish qayd etildi. Ushbu ijobiy o'sish sur'atlari chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishning 3,7 % (2022 yilda – 3,3 %) ga o'sishi bilan bog'liq. Shu bilan birga, joriy davrda dehqonchilik mahsulotlarini yetishtirish esa 4,2 % (2022 yilda 3,8 %)ga o'sdi⁹.

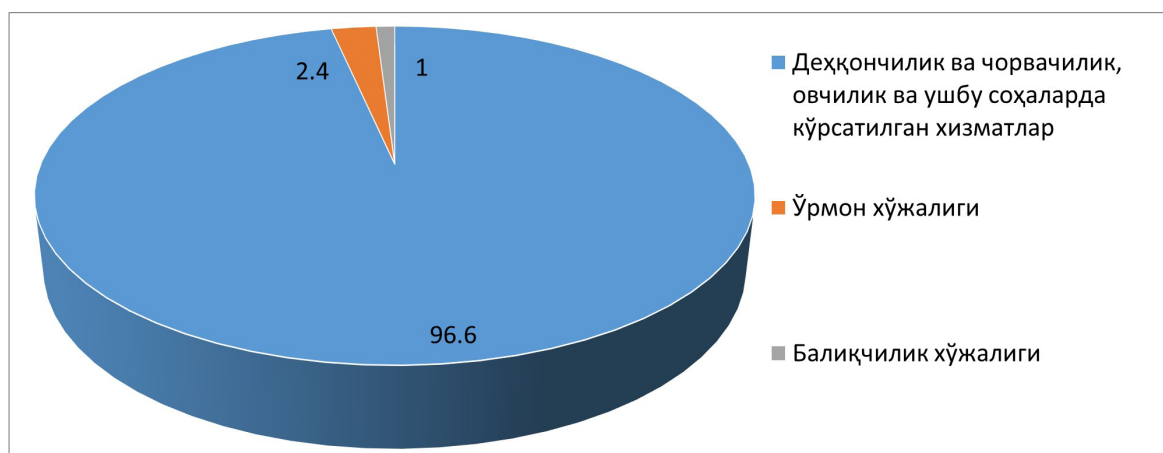
O'zbekiston Respublikasi qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmiga qishloq xo'jaligi, o'rmon xo'jaligi hamda baliqchilik xo'jaliklarida yetishtirilgan mahsulotlar hajmining ta'sirini tahlil qilish zarur(1-jadval).

1-jadval: O'zbekistonda yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmi, trln.so'm¹⁰

	2019-y.	2020-y.	2021-y.	2022-y.	2023-y.	2023-yilda 2019-yilga nisbatan o'zgarishi, %
Jami	224,3	261,9	317,0	362,9	426,3	190,0
shu jumladan:						
Dehqonchilik va chorvachilik, ovchilik va ushbu sohalarda ko'rsatilgan xizmatlar	217,3	253,2	306,9	350,1	411,6	189,4
shundan:						
Qishloq xo'jaligi mahsuloti	216,3	250,3	303,4	345,2	404,6	187,0
O'rmon xo'jaligi	5,5	6,8	7,5	9,6	10,4	189,0
Baliqchilik xo'jaligi	1,5	1,9	2,6	3,2	4,3	2,8 m.

Yuqoridagi jadval ma'lumotlari O'zbekistonda yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmi 2023-yilda 2019-yilga nisbatan 90,0 % ga oshgan. O'z navbatida dehqonchilik va chorvachilik, ovchilik va ushbu sohalarda ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 189,4 % ni tashkil etgan.

Ularning jami qishloq xo'jaligi mahsulotlaridagi ulushi tarmoq rivojlanishida qanday ta'sirga ega ekanligini ko'rsatadi (2-rasm).

2-rasm: 2023-yilda O'zbekiston Respublikasining qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulot (xizmat)lari umumiy hajmining taqsimlanishi, % da¹¹

Dehqonchilik mahsulotlari va uning tarkibidagi meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirishdagi kuzatilyotgan ayrim o'zgarishlar dinamikasini quyidagi jadval ma'lumotlarida ko'rishimiz mumkin (2-jadval).

⁹ www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlaridan olingan.

¹⁰ www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

¹¹ www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

2-jadval: 2023-yilda yetishtirilgan dehqonchilik mahsulotlari o'sish sur'ati, % da¹²

Mahsulot nomi	Barcha toifadagi xo'jaliklar	Fermer xo'jaligi	Dehqon va tomorqa xo'jaligi	Qishloq xo'jaligi korxonasi
Donli ekin	105,5	104,0	108,8	112,8
Sabzavotlar	103,5	103,3	102,7	120,0
Kartoshka	103,8	109,5	101,5	111,1
Poliz ekini	105,5	108,0	101,9	108,0
Meva-rezavor	104,1	105,9	103,2	95,1
Uzum	98,7	97,5	99,5	102,5

Tahlillarimizga ko'ra, barcha toifadagi xo'jaliklarda ham dehqon va fermer xo'jaliklarida ham, qishloq xo'jaligi korxonalarida ham o'rganilayotgan yilda ijobiy o'sish sur'ati kuzatilgan. Faqat uzum ishlab chiqarishda qishloq xo'jaligi korxonalaridan tashqari barcha xo'jalik yurituvchi subyektlarda pasayish kuzatilgan.

Tahlillarimiz ko'rsatishicha, mamlakatimizda 2023-yilda barcha toifadagi xo'jaliklar tomonidan 8 426,6 ming tonna donli ekinlar (2022-yilning yanvar-dekabriga nisbatan 5,5 % ga ko'p), 3 574,1 ming tonna kartoshka (3,8 % ga ko'p), 11 553,7 ming tonna sabzavotlar (3,5 % ga ko'p), 2 553,5 ming tonna poliz (5,5 % ga ko'p), 3 121,7 ming tonna meva va rezavorlar (4,1 % ga ko'p), 1 737,6 ming tonna uzum (1,3 % ga kam) yetishtirilgan.

Yuqoridagi ijobiy o'sish dinamikasiga erishishda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ta'sirini quyidagi keltirilgan ma'lumotlar asosida baholashimiz mumkin (3-jadval).

3-jadval: 2023-yilda mamlakatimizda qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmiga kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ta'siri¹³

Hududlar	Hajmi mlrd. so'm	O'sish sur'ati, %	Jamiga nisbatan, %
O'zbekiston	403 974,4	103,6	94,8
Qoraqalpog'iston	15 530,9	104,1	93,9
Andijon	41 590,5	104,0	96,1
Buxoro	37 325,7	103,6	97,2
Jizzax	26 747,7	104,1	97,0
Qashqadaryo	39 415,8	104,6	98,1
Navoiy	18 909,8	101,8	96,0
Namangan	30 915,6	104,4	94,2
Samarqand	47 974,9	104,9	93,7
Surxondaryo	31 679,0	101,7	94,1
Sirdaryo	13 319,0	101,0	90,8
Toshkent	36 297,2	103,1	88,5
Farg'ona	37 501,4	103,6	95,1
Xorazm	26 766,9	103,6	96,3

Yuqorida keltirilgan jadvaldan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmi 403 974,4 mlrd. so'mni, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 103,6 % ni tashkil etganligini ko'rishimiz mumkin.

Respublikaning qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulot (xizmat)larining umumiy hajmida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ulushi 94,8 % ni tashkil etdi. Ushbu ko'rsatkichni hududlar bo'yicha tahlil qilar ekanmiz, jami tarmoqqa nisbatan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yuqori ulushiga Qashqadaryo (98,1 %), Buxoro (97,2 %), Jizzax (97,0 %), Xorazm (96,3 %), Andijon (96,1 %) va Navoiy (96,0 %) viloyatlarini keltirishimiz mumkin.

Mamlakatimizda joriy yildan qishloq xo'jaligi tarmog'ida ro'yxatdan o'tkazish bo'yicha quyidagilar tasdiqlandi:

- qishloq xo'jaligi sohasida konsepsiyasi;
- qishloq xo'jaligi sohasida ro'yxatdan o'tkazishga doir chora-tadbirlar rejasi;
- qishloq xo'jaligi sohasida ro'yxatdan o'tkazishga ko'maklashish bo'yicha Respublika komissiyasining tarkibi;

¹² www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

¹³ www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

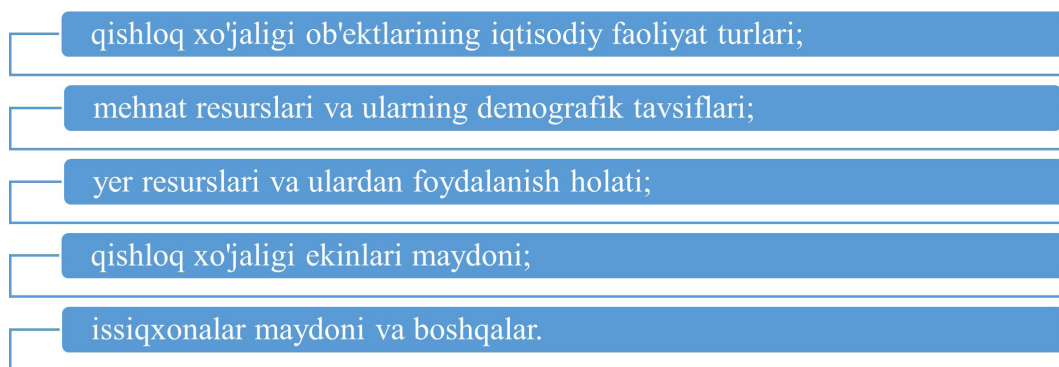

- qishloq xo'jaligi sohasida ro'yxatdan o'tkazishga ko'maklashish bo'yicha hududiy komissiyalarning namunaviy tarkibi.

Qishloq xo'jaligi sohasida ro'yxatdan o'tkazish quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

- aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash;
- aholining turmush darajasi va farovonligini oshirish;
- mamlakat oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog'liq statistik ma'lumotlarni yig'ish, umumlashtirish, baholash, tahlil qilish va e'lon qilish.

Ro'yxatdan o'tkazish qishloq xo'jaligi faoliyatining asosiy ko'rsatkichlarini hisobga olish orqali amalga oshiriladi(3-rasm).

3-rasm: Qishloq xo'jaligini ro'yxatdan o'tkazish asosiy ko'rsatkichlari¹⁴

Qishloq xo'jaligi tarmog'ida ro'yxatdan o'tkazish jarayoni 3 bosqichda amalga oshiriladi. Ya'ni:

1-bosqich-2022–2024-yillarni o'z ichiga olib, quyidagilarni nazarda tutadi:

- ro'yxatdan o'tkazishni tashkil etish va amalga oshirish tamoyillari hamda metodik asoslari, ro'yxatdan o'tkazishga doir boshqa masalalarni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatni ishlab chiqish;
- sinov asosida qishloq xo'jaligi sohasida ro'yxatdan o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish va uni amalga oshirish, natijalarini tahlil qilish;
- ro'yxatdan o'tkazishning yakuniy natijalarini olish va e'lon qilish uchun avtomatlashtirilgan axborot tizimini yaratish;
- ro'yxatdan o'tkazish tadbirlarida ishtirok etuvchi xodimlarni o'qitish.

2-bosqich-2024-yilda amalga oshirilib, bevosita qishloq xo'jaligi sohasida ro'yxatdan o'tkazish tadbiri bajariladi, ya'ni qishloq xo'jaligi faoliyati to'g'risidagi birlamchi ma'lumotlar yig'iladi.

3-bosqich- 2024–2026-yillarda quyidagilar amalga oshiriladi:

- ro'yxatdan o'tkazishga doir birlamchi ma'lumotlarni qayta ishlash uchun avtomatlashtirilgan axborot tizimida qabul qilib olish;
- ma'lumotlarini avtomatlashtirilgan axborot tizimida qayta ishlashga tayyorlash va joriy etish;
- ro'yxatdan o'tkazish bo'yicha dastlabki natijalarni olish;
- ro'yxatdan o'tkazish natijalarini e'lon qilish va tarqatish.

XULOSA

1. Statistik tahlil ma'lumotlaridan foydalanib, istiqbolda obyekt sifatida ilmiy tadqiq etilayotgan qishloq xo'jaligi tarmog'idagi xo'jaliklar faoliyatini yanada rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

- xorijiy investitsiyalar asosida agrofimlar tomonidan mahsulotlarni saqlash omborlarini yangilash;
- fermerlar uyushmasi, savdo sanoat palatasi va boshqa manfaatdor tashkilotlar bilan hamkorlikda yangi mini texnologiyalarning ko'rgazmalari tashkil etish, ularni sotib olish bo'yicha zaruriy statistik ma'lumotlar bazasini shakllantirish;
- hududlarda fermer xo'jaliklarining zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanishi uchun zaruriy moliyaviy ko'mak (lizing, imtiyozli kredit) berishni qayta ko'rib chiqish; tijorat banklaridan imtiyozli kreditlar ajratish;
- tashqi va ichki bozor, qayta ishlash korxonalari, aholining qishloq xo'jaligi mahsulotlariga bo'lgan talabi, narxlari, sotib olish hajmlari kabi ko'rsatkichlarga doir statistik axborotlar bazasini shakllantirish maqsadga muvofiq.

14 <https://bugun.uz/O'zbekistonda qishloq xo'jaligi bo'yicha statistik ma'lumotlar bazasi kengaytiriladi>

2. Raqobat sharoitida qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish, iqtisodiy samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi yo'nalishlarni tizimli statistik tadqiq etish maqsadga muvofiq sanaladi. Xususan:
 - Respublika (hududlar) darajalarida qishloq xo'jaligi subyektlari faoliyatini zamonaviy statistik usullar asosida kompleks tahlil qilish;
 - xo'jalik yurituvchi subyektlarning faoliyatini modernizatsiyalash va diversifikatsiya qilish asosida ularning raqobatbardoshligini oshirish;
 - qishloq xo'jaligi tarmog'i statistika tizimida axborotlar bilan ishlash va ularni tarqatish jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining mavjud salohiyatlaridan kengroq foydalanish va boshqalar.
3. Istiqbolda qishloq xo'jaligi tarmog'ida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda quyidagi omillarga e'tibor qaratish lozim:
 - maqsadli dasturlarni amalga oshirish;
 - yangi xo'jalik yurituvchi subyektlarni barpo etish;
 - tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni o'zlashtirish;
 - qayta ishlash sohasida yangi korxonalar tashkil etish hamda bozorni mahalliy qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlash;
 - ishlab chiqarilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini xorijiy davlatlarga eksport ko'lamini kengaytirish va boshqalar.
4. Respublikamiz qishloq xo'jaligini iqtisodiy rivojlanish istiqbollari statistik prognozlash uslubiyotini takomillashtirish maqsadida quyidagi vazifalar hal etilishi zarurligi tavsiya etildi. Bular:
 - qishloq xo'jaligining rivojlanish maqsadlari, variantlari va parametrlarining ilmiy asoslanishi zarurligi;
 - jarayonga obyektiv ta'sir ko'rsatadigan rivojlanish tendensiyalari va qonuniyatlarining hisobga olinishi kerakligi;
 - tovar va xizmatlar bozori, mehnat bozori, kapital va moliya bozorining istiqbolli rivojlanish xususiyatlarini guruhlariga ajratilishi hamda eksport salohiyatini kengaytirish uchun shart-sharoitlar yaratilishi va h.k.lar.
5. Ma'lumki, qishloq xo'jaligida tuzilmaviy-tarkibiy o'zgarishlarni miqdoran baholash va undagi siljishlarning iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini o'lchashda turli xil statistik usullar qo'llaniladi. Xususan: umumlashtiruvchi statistik ko'rsatkichlar, turli ko'rinishdagi guruhlashtirish, ko'p o'lchamli guruhlashtirish usuli, omilli tahlil usullari (shu jumladan indeksli, korrelyatsion-regression tahlil usuli, dispersion tahlil), rayonlashtirish va hokazo. Odatda tuzilmaviy holatni tashkil etuvchi ulushlar orasidagi tafovutni, ya'ni tarkibiy siljishlarning tezligi va jadalligini yoki ulushlar rangi (tartib raqami bo'yicha o'rni) orasidagi tafovutni statistik jihatdan umumlashtirilgan holda miqdoran baholashda variatsion ko'rsatkichlar usuli, tarkibiy siljishlarning iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlariga ta'sirini baholashda korrelyatsion-regression tahlil va, ayniqsa, indeks usuli keng qo'llaniladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Dehqon xo'jaligi to'g'risida"gi Qonuni. 2021-yil 1-aprelda qabul qilingan. www.lex.uz
2. "O'zbekiston Respublikasining "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi Qonuni. 2004-yil 26-avgust, 662-II-son. www.lex.uz
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853- sonli Farmoni. www.lex.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi PF-60-sonli Farmoni. www.lex.uz
5. Xo'jaqulov X.D. Agrar sohada ishlab chiqarish jarayonlarining xo'jalik yuritish shakllari bo'yicha statistik tahlili //Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali, 2014, № 3.
6. Shadiev T.Sh. Ekonomicheskoe modeli razvitiya selskogo xozyaystva. – T.: Fan, 1986. – 168 s.
7. Utanov B. Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklari faoliyatini samaradorligini ifodalovchi integral ko'rsatkichlar //O'zbekiston statistika axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2019-yil 1-son.
8. Berdiqulov Q.G'. Qishloq xo'jalikida amalga oshirilayotgan tarkibiy o'zgarishni statistik tahlili //O'zbekiston statistik axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2021-yil, 1-son.
9. Jumaev Q.X. Qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirishning iqtisodiy-statistik tahlili //O'zbekiston statistika axborotnomasi ilmiy elektron jurnali, 2021-yil 4-son.
10. Berkinov B.B., Ergasheva Sh.T. Mintaqada ekin maydonlarini optimal tarkibini shakllantirish. Voprosy modelirovaniya i informatizatsii ekonomiki. Sbornik nauchnx trudov. Institut kibernetiki. –T.:2000, 88-91-b.
11. Zakirova U.M. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi tarmog'idagi tarkibiy o'zgarishlar va ularni iqtisodiy-statistik tahlili. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali 2022-y. mart-aprel (№ 00058)
12. www.stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi
13. <https://bugun.uz>
14. <https://www.gazeta.uz/uz/2019/07/08/agriculture>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.